

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU CURRICULUM

PROGRAME ȘCOLARE PENTRU CICLUL SUPERIOR AL LICEULUI

SPIRITUALITATE
(curriculum diferențiat)

CLASELE A XI-A – A XII-A

Filiera vocațională, profil teologic
Specializarea: Teologie ortodoxă

Aprobat prin ordinul ministrului
Nr. 5397 / 17.10.2006

NOTA DE PREZENTARE

Disciplina ***Spiritualitate*** se studiază în cadrul curriculumului diferențiat pentru ciclul superior al liceului, filiera vocațională, profil teologic, specializarea teologie ortodoxă, fiindu-i alocată câte 1 oră/ săptămână la clasele a XI-a și a XII-a. În afara acestei ore prevăzute în lista disciplinelor de specialitate, pentru disciplina Spiritualitate se alocă 2 ore/săptămână pentru fiecare clasă, care se vor desfășura sub formă de consultații și îndrumări spirituale.

Studierea acestei discipline școlare în învățământul teologic preuniversitar are ca scop pregătirea viitorilor slujitori ai Bisericii pentru misiunea lor pastoral-misionară și liturgică. Totodată, această disciplină școlară își propune să formeze elevilor competențe, valori și atitudini în acord cu principiile Bisericii Ortodoxe și cu cerințele societății contemporane.

Elaborarea programei școlare de ***Spiritualitate*** a avut în vedere exigențele impuse de reforma curriculară din învățământul românesc actual. Structurarea noilor planuri cadru de învățământ pentru clasele a XI-a și a XII-a pe componentele trunchi comun și curriculum diferențiat determină, la nivelul programei școlare, organizarea ofertei educaționale în competențe și conținuturi ale învățării, prezentate distinct pentru fiecare dintre aceste componente. Stabilirea competențelor și selectarea conținuturilor au fost realizate respectând principiile relevanței, accesibilității și transmiterii sistematizate a cunoștințelor.

Programa școlară de ***Spiritualitate*** este structurată pe următoarele componente:

- competențele generale ale disciplinei, vizate a fi formate pe întreg parcursul învățământului liceal;
- valori și atitudini promovate, prin învățarea disciplinei, pe întreg parcursul învățământului liceal;
- competențe specifice asociate cu conținuturile învățării, specificate distinct – pentru clasa a XI-a și pentru clasa a XII-a;
- lista unităților de conținut, prezentată distinct – pentru clasa a XI-a și pentru clasa a XII-a;
- sugestii metodologice;
- recomandări bibliografice pentru lectura suplimentară.

COMPETENȚE GENERALE

1. Definirea specificului spiritualității ortodoxe
2. Utilizarea adecvată a conceptelor specifice spiritualității ortodoxe în diferite contexte de comunicare
3. Integrarea valorilor și a cunoștințelor din domeniul spiritualității ortodoxe în structura propriilor atitudini și comportamente
4. Aplicarea cunoștințelor din domeniul spiritualității ortodoxe în viața personală și a comunității, în context misionar, pastoral și liturgic

VALORI ȘI ATITUDINI

- Conștientizarea importanței valorilor spiritualității ortodoxe pentru viața personală și a comunității
- Iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele
- Angajarea în trăirea vieții celei noi în Hristos
- Respectul față de semenii de alte credințe și convingeri
- Interesul pentru aprofundarea cunoștințelor religioase în vederea permanentei deveniri spirituale

CLASA A XI-A**COMPETENȚE SPECIFICE ȘI CONȚINUTURI****1. Definirea specificului spiritualității ortodoxe**

Competențe specifice	Conținuturi
1.1. Analizarea semnificațiilor termenilor comuniune și spiritualitate, în contextul spiritualității ortodoxe	<ul style="list-style-type: none"> - Dimensiunea ontologică a iubirii - Spiritualitatea iubirii aproapelui - Rugăciune și milostenie - Comuniune și spiritualitate
1.2. Prezentarea de ansamblu a scrierilor patristice semnificative pentru înțelegerea noțiunii de comuniune creștină	<ul style="list-style-type: none"> - Mărturii ale sfinților (Sfântul Ioan Damaschin, Sfântul Simeon Noul Teolog, Sfântul Grigorie Palama, Sfântul Serafim de Sarov) - Aghiografie contemporană și marile Centre duhovnicești
1.3. Identificarea conceptelor teologice specifice care fundamentează viața de comuniune	<ul style="list-style-type: none"> - Omul, de la ipostas biologic la persoană eclezială - Conștiința comunicării cu persoane divine și nu cu esențe divine - Spiritualitatea iubirii aproapelui - Rugăciunea ca slujire în comunitate - Maica Domnului, model de iubire creștină - Rugăciunea adresată Fiului împreună cu Maica Domnului - Sfinții, călăuze în rugăciune și în cunoașterea lui Dumnezeu

2. Utilizarea adecvată a conceptelor specifice spiritualității ortodoxe în diferite contexte de comunicare

Competențe specifice	Conținuturi
2.1. Utilizarea corectă a conceptelor teologice specifice spiritualității în diferite forme de comunicare	<ul style="list-style-type: none"> - Energia personală a lui Dumnezeu - Limbaj de comunicare interpersonală - Omul, de la ipostas biologic la persoană eclezială - Ecleziologie și mistică
2.2. Analizarea semnificațiilor conceptului de “comuniune creștină” în diferite contexte	<ul style="list-style-type: none"> - Energia personală a lui Dumnezeu - Omul, de la ipostas biologic la persoană eclezială - Ecleziologie și mistică - Iubirea Maicii Domnului pentru Fiu

3. Integrarea valorilor și cunoștințelor din domeniul spiritualității ortodoxe în structura propriilor atitudini și comportamente

Competențe specifice	Conținuturi
3.1. Argumentarea importanței modelului pentru formarea ca persoană autentică	<ul style="list-style-type: none"> - Dimensiunea ontologică a iubirii - Mistical în Biserică - Maica Domnului, model de iubire creștină
3.2. Evidențierea necesității studierii și cunoașterii vieților și a faptelor sfinților	<ul style="list-style-type: none"> - Sfinții în Împărăția lui Dumnezeu - Sfinții, călăuze în rugăciune și în cunoașterea lui Dumnezeu - Sfinții, modele de preoție
3.3. Formularea unor judecăți de valoare referitoare la competențele necesare unui duhovnic	<ul style="list-style-type: none"> - Sfinții în lucrarea proriei divine - Sfinții, modele de preoție - Sfinții, călăuze în rugăciune și în trăire

4. Aplicarea cunoștințelor din domeniul spiritualității ortodoxe în viața personală și a comunității, în context misionar, pastoral și liturgic

Competențe specifice	Conținuturi
4.1. Caracterizarea rolului personal al elevului viitor preot și duhovnic	<ul style="list-style-type: none"> - Misticul în Biserică - Relația dintre iubire și rugăciune pentru aproapele - Sfinții, călăuze în rugăciune și în cunoașterea lui Dumnezeu
4.2. Prezentarea modalităților de acțiune în plan spiritual, în viața aproapelui și în comunitate	<ul style="list-style-type: none"> - Rugăciunea adresată Fiului împreună cu Maica Domnului - Maica Domnului, model de iubire creștină
4.3. Utilizarea cunoștințelor specifice spiritualității ortodoxe în contextul pastoral și misionar	<ul style="list-style-type: none"> - Sfinții, călăuze în rugăciune și în cunoașterea lui Dumnezeu - Sfinții în Împărăția lui Dumnezeu - Comuniune și spiritualitate

LISTA UNITĂȚILOR DE CONȚINUT

Personal și impersonal

- Energia personală a lui Dumnezeu
- Limbaj de comunicare interpersonală
- Omul, de la ipostas biologic la persoană eclezială
- Conștiința comunicării cu Persoanele divine și nu cu esențe divine
- Omul-individ / Omul-persoană

Iubirea

- Dimensiunea ontologică a iubirii
- Spiritualitatea iubirii aproapelui
- Rugăciune și milostenie
- Comuniune și spiritualitate

Spiritualitatea comuniunii inter-umane

- Ecleziologie și mistică
- Misticul în Biserică
- Rugăciunea ca slujire în comunitate
- Relația dintre iubire și rugăciune pentru aproapele

Maica Domnului

- Iubirea Maicii Domnului pentru Fiul
- Maica Domnului, model de iubire creștină
- Rugăciunea adresată Fiului împreună cu Maica Domnului
- Mărturii ale Sfinților (Sf. Ioan Damaschin, Sf. Simeon Noul Teolog, Sf. Grigorie Palama, Sf. Serafim de Sarov)

Sfinții

- Locul Sfinților în viața Bisericii
- Sfinții în lucrarea pronoiei divine
- Sfinții în Împărăția lui Dumnezeu
- Sfinții, modele de preoție
- Sfinții, călăuze în rugăciune și în cunoașterea lui Dumnezeu
- Aghiografie contemporană și marile centre duhovnicești

CLASA A XII-A**COMPETENȚE SPECIFICE ȘI CONȚINUTURI****1. Definirea specificului spiritualității ortodoxe**

Competențe specifice	Conținuturi
1.1. Analizarea condițiilor care fundamentează relația spirituală a omului cu sine și cu comunitatea religioasă	<ul style="list-style-type: none"> - Puterile psihofizice necesare angajării într-o viață de rugăciune - Desprinderea de lume - Întâlnirea cu aproapele - Mediul, educația, și legătura lor cu viața spirituală
1.2. Realizarea de comparații între concepțiile specifice spiritualității creștine ortodoxe cu cele caracteristice altor tipuri de spiritualitate	<ul style="list-style-type: none"> - Viziunea creștină asupra relației bărbat – femeie (a cunoaște pentru a iubi) - Lumea sub cele două aspecte: Creație a lui Dumnezeu sau spațiu al păcatului - Purificarea prin muncă - Părintele duhovnicesc și maestrul spiritual (studiu comparativ)

2. Utilizarea adecvată a conceptelor specifice spiritualității ortodoxe în diferite contexte de comunicare

Competențe specifice	Conținuturi
2.1. Identificarea terminologiei specifice diferitelor mistici religioase	<ul style="list-style-type: none"> - Părintele duhovnicesc și maestrul spiritual (studiu comparativ) - Patologii spirituale (imaginația) - Virtutea deosebirii duhurilor în experiența sfinților
2.2. Utilizarea corectă a unor termeni specifici spiritualității ortodoxe și altor sisteme religioase, în diferite contexte de comunicare	

3. Integrarea valorilor și cunoștințelor din domeniul spiritualității ortodoxe în structura propriilor atitudini și comportamente

Competențe specifice	Conținuturi
3.1. Sintetizarea caracteristicilor relației credincios-duhovnic, din perspectiva spiritualității ortodoxe	<ul style="list-style-type: none"> - Întâlnirea cu aproapele - Desprinderea de lume - Tânărul și ascultarea necondiționată în interiorul dragostei
3.2. Realizarea de comparații între specificul relației creștine duhovnic-credincios și alte relații asemănătoare	<ul style="list-style-type: none"> - Desprinderea de lume - Tânărul între imaginea de sine și conștiința păcatului - Rugăciunea fiilor pentru părintele duhovnicesc și rugăciunea părintelui pentru fii
3.3. Evidențierea unicității viziunii creștine asupra relației duhovnic-credincios și a importanței aplicării acesteia în viața cotidiană	<ul style="list-style-type: none"> - Tânărul și ascultarea necondiționată în interiorul dragostei - Ascultare și libertate - Rugăciunea fiilor pentru părintele duhovnicesc și rugăciunea părintelui pentru fii

4. Aplicarea cunoștințelor din domeniul spiritualității ortodoxe în viața personală și a comunității, în context misionar, pastoral și liturgic

Competențe specifice	Conținuturi
4.1. Analizarea unor tendințe spirituale străine specificului spiritualității ortodoxe, care se manifestă în viața comunităților contemporane	<ul style="list-style-type: none"> - Neputința fizică și sufletească - Carențele interioare și calitățile tinerilor de astăzi - Mediul, educația și legătura lor cu viața spirituală - Patologii spirituale (imaginația)

Competențe specifice	Conținuturi
4.2. Prezentarea modalităților de dezvoltare a unor atitudini spirituale corecte în viața personală și a comunității	<ul style="list-style-type: none"> - Criteriile de selectare a duhovnicului - Calitățile părintelui duhovnicesc - Tânărul și ascultarea necondiționată în interiorul dragostei - Ascultare și libertate

LISTA UNITĂȚILOR DE CONȚINUT

Tânărul și exigențele (dezvoltării) vieții spirituale

- Puterile psihofizice necesare angajării într-o viață de rugăciune
- Neputința fizică și sufletească
- Carențele interioare și calitățile tinerilor de astăzi
- Mediul, educația și legătura lor cu viața spirituală

Tânărul și duhovnicul

- Criteriile de selectare a duhovnicului;
- Calitățile părintelui duhovnicesc
- Rugăciunea fiilor pentru părintele duhovnicesc, rugăciunea părintelui pentru fii
- Tânărul și ascultarea necondiționată în interiorul dragostei
- Ascultare și libertate
- Părintele duhovnicesc și maestrul spiritual (studiu comparativ)

Tânărul în relația cu lumea

- Lumea sub cele două aspecte: Creație a lui Dumnezeu sau spațiu al păcatului
- Desprinderea de lume
- Tânărul – între imaginea de sine și condiția păcatului
- Patologii spirituale; imaginația

Taina fratelui

- Întâlnirea cu aproapele
- A fi creștin în propria familie
- Darurile prieteniei
- Viziunea creștină asupra relației bărbat – femeie (a cunoaște pentru a iubi)

Munca fizică, formă de dăruire

- Nevoia de efort fizic
- Munca fizică și echilibrul psiho-fizic
- Purificarea prin muncă și pregătirea pentru o rugăciune neîmprăștiată
- Mîntea: un pericol în rugăciune?

Discernământul

- Echilibrul între minte, inimă și suflet, condiție a dobândirii discernământului
- Relația între puritatea inimii și discernământ
- Cum afectează desfrăul mintea și discernământul
- Virtutea deosebirii duhurilor (virtutea discernământului) în experiența sfinților

SUGESTII METODOLOGICE

Programa școlară de **Spiritualitate** pentru clasele a XI-a și a XII-a de liceu, filiera vocațională, profil teologic, specializarea teologie ortodoxă, a urmărit deplasarea accentului de pe conținuturi pe competențe, asigurându-se astfel o perspectivă nouă asupra domeniului teologic și asupra demersului didactic. Competențele specifice au fost corelate cu unitățile de conținut, avându-se în vedere posibilitatea ca o competență specifică să poată fi realizată prin una sau prin mai multe unități de conținut.

Conținuturile sunt prezentate în mod sistematic, urmărind pregătirea elevului pentru aplicarea cunoștințelor de spiritualitate ortodoxă în viața personală și a comunității, în context misionar, pastoral și liturgic. Programă vizează valorificarea cunoștințelor asimilate la nivelul claselor a IX-a și a X-a, precum și dezvoltarea unor teme noi, în concordanță cu specificul vârstei elevilor și cu nevoile de cunoaștere și de îndrumare spirituală ale acestora. Temele propuse pentru clasele a XI-a și a XII-a au urmărit, pe de o parte, însușirea unei terminologii necesare înțelegerii diferitelor concepte, iar pe de altă parte dezvoltarea unor valori și atitudini fundamentale pentru spiritualitatea ortodoxă.

Temele au fost selectate din perspectiva următoarelor principii:

- accentuarea caracterului pragmatic, prin concentrarea pe aspecte referitoare la aplicarea valorilor religioase în diferite contexte (viața personală, context liturgic, viața comunității etc.);
- înțelegerea și cultivarea valorilor spiritualității ortodoxe în vederea aplicării lor ulterioare în calitate de preot și mai ales în calitate de duhovnic;
- corelarea cunoștințelor din domeniul spiritualității cu cele din alte domenii teologice (misionar, liturgic, duhovnicesc).

Prezentul curriculum a fost elaborat luându-se în considerare specificul celorlalte discipline teologice care fac parte din curriculum-ul diferențiat pentru clasele a XI-a – a XII-a.

În desfășurarea activității didactice sugerăm utilizarea unor strategii cât mai diversificate, care să respecte însă specificul disciplinei și care să combine metodele clasice, expositive de predare – prelegerea, argumentarea, explicația, expunerea sistematică – cu cele de tip euristic, utile în analiza și interpretarea textelor patristice sau biblice.

RECOMANDĂRI BIBLIOGRAFICE PENTRU LECTURA SUPLIMENTARĂ

Clasa a XI-a

1. *** *Vedere duhovnicească*, Editura Bizantină, București, 1999.
2. *** *Sfântul Iona, făcătorul de minuni din Odessa*, Editura Christiana, București, 2001.
3. *** *Patericul de la Optina*, Editura Bunavestire, Bacău, 2002.
4. Arhimandrit Ioannikios Kotsonis, *Pateric Athonit*, Editura Bunavestire, Bacău, 2000
5. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu așa cum Este*, Editura Sofia, București, 2005.
6. Bobrinskoy, Boris, *Taina Bisericii*, Editura Patmos, Cluj Napoca, 2002.
7. Buber, Martin, *Eu și tu*, Editura Humanitas, București, 1992.
8. Clement, Olivier, *Întrebări asupra omului*, Editura Arhiepiscopiei Alba Iulia, 1997.
9. Coniaris, A.M., *Taina persoanei, calea către Dumnezeu*, Editura Sofia, București, 2002.
10. Dionisiatul, Teoclit, *Maica Domnului în teologia și iconografia Sfinților Părinți*, Editura Bizantină, București, 2002.
11. Evdochimov, Paul, *Vârstele vieții spirituale*, Editura Christiana, București, 1993.
12. Guillaumont, Antoine, *Originile vieții monahale*, Editura Anastasia, București, 1998.
13. Kovalevski, Ioan, *Fericiții nebuni pentru Hristos*, Editura Anastasia, București, 1997.
14. Krivocheine, Basile, *În Lumina lui Hristos*, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1997.
15. Mladin, Nicolae, *Prelegeri de mistică ortodoxă*, Editura Veritas, Târgu Mureș, 1996.
16. Puhalo, Lazar, *Sufletul, trupul și moartea*, Editura Eikon, Cluj Napoca, 2005.
17. Regnault, Lucien, *Viața cotidiană a Părinților deșertului în Egiptul secolului IV*, Editura Deisis, Sibiu, 1997.
18. Schmemman, Alexander, *Euharistia, Taina Împărăției*, Editura Anastasia, București, 1993.
19. Sfântul Ioan de Kronstadt, *Viața mea în Hristos*, Editura Sofia, București, 2005.
20. Sfântul Ioan Maximovici, *Cinstirea Maicii Domnului în Tradiția Ortodoxă*, Editura Ikos, Cluj Napoca, 2000.
21. Sfântul Nichita Stithatul, *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog*, Editura Herald, București, 2003.
22. Sfântul Siluan Athonitul, *Între iadul deznădejdi și iadul smereniei*, Editura Deisis, Sibiu, 1996.
23. Sfântul Simeon Noul Teolog, *Imne, epistole și capitole*, Editura Deisis, Sibiu, 2001.
24. Spidlik, Tomas, *Spiritualitatea Răsăritului creștin, Manual Sistematic*, vol. I, Editura Deisis, Sibiu, 1997.
25. Yannaras, Christos, *Abecedar al Credinței*, Editura Bizantină, București, 1996.

Clasa a XII-a

1. ****Duhovnici români în dialog cu tinerii*, Vol. I-II, Editura Bizantină, București, 1997.
2. Ahimandritul Placide Deseille, *Ce este Ortodoxia? Cateheze pentru adulți*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2004.
3. Arhimandritul Spiridonos Logothetis, *Răspunsuri la întrebări ale tinerilor*, Vol. I-II, Editura Sofia, București, 2004.
4. Arhimandritul Teofil Pârâian, *Cuvinte către tineri*, Editura Omniscop, Craiova, 1998.
5. Cuviosul Efrem Katunakiatul, *Comori duhovnicești din Sfântul Munte Athos*, Editura Bunavestire, Bacău, 2001.
6. Deseille, Placide, *Nostalgia Ortodoxiei*, Editura Anastasia, 1995.
7. Hausherr, Irene, *Paternitatea duhovnicească în Răsăritul creștin*, Editura Deisis, Sibiu, 1996.
8. Ieromonah Gabriel Bunge, *Părintele duhovnicesc și gnoza creștină după avva Evagrie Ponticul*, Editura Deisis, Sibiu, 2000.
9. Ieromonahul Isaac, *Viața Cuviosului Paisie Aghioritul*, Editura Evanghelismos, București, 2005.
10. Ioșif, Geron, *Mărturii din viața monahală*, vol I-II, Editura Bizantină, București, 1995.
11. Irineu Episcop de Ekaterienburg și Irbit, *Educația religioasă, învățături pentru copii și tineri*, Editura Sofia, București, 2002.
12. Jurcan, Emil, *Maeștrii Orientali și duhovnicul creștin*, Editura Arhiepiscopiei Alba Iuliei, 2002.
13. Larchet, Jean Claude, *Terapeutica Bolilor Spirituale*, Editura Sofia, București, 2001.
14. Monahul Iosif Vatopedinul, *Ne vorbește părintele Efrem Katunakiatul*, Editura Egumenița, Galați, 2004.
15. Pestov, N.E., *Cum să ne creștem copiii (Calea spre desăvârșita bucurie)*, Editura Sofia, București, 2005.
16. Plamadeală, Antonie, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Editura Pronostic, 1995.
17. Pop, Vasile, *Yoga și Isihasmul*, Editura Lidia, București, 2003.
18. Sfântul Teofan Zavorâtul, *Calea spre mântuire*, Fundația Dosoftei, 1999.
19. Sfântul Teolipt al Filadelfiei, *Cuvinte duhovnicești, Imne și scrisori*, Editura Deisis, Sibiu, 2000.
20. Sfântul Vasile cel Mare, *Asceticele*, în PSB, Vol. 18, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1989.
21. Shenouda III, *Eliberarea Duhului*, Editura Bizantină, București, 2005.
22. Ware, Kalistos, *Împărăția lăuntrică*, Editura Christiana, București, 1996.